

17 Alcoholgebruik bij jongeren in de regio Gelre-IJssel

Te veel, te jong en te vaak: zo is het alcoholgebruik van veel jongeren te typeren. Veel mensen vinden het niet erg als jongeren alcohol drinken, zolang ze maar niet dronken worden, iets vernielen en veilig thuiskomen. Zij realiseren zich niet dat het lichaam aan alcohol gewend raakt. Een geofende drinker kan veel alcohol drinken, zonder zichtbaar dronken of aangeschoten te worden. Hoewel hij dan denkt dat hij goed tegen alcohol kan, veroorzaakt de alcohol wel schade in zijn lichaam. Deze schade is niet altijd direct merkbaar.

EFFECTEN VAN JONG ALCOHOLGEBRUIK

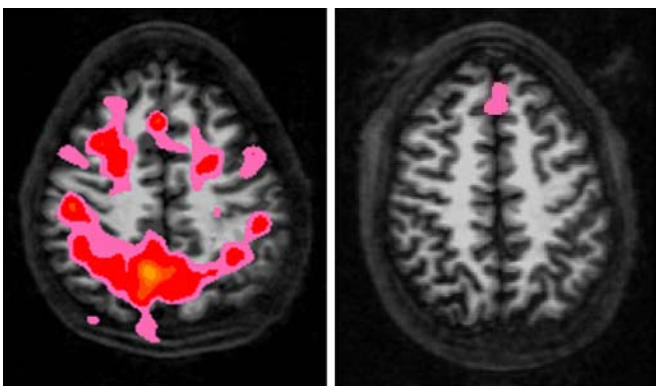
Voor jongeren is alcohol nog schadelijker dan voor volwassenen. Omdat ze vaak een lager lichaamsgewicht hebben, wordt de concentratie alcohol in hun lichaam hoger dan bij volwassenen en daarmee schadelijker. Ongeacht het lichaamsgewicht is alcohol schadelijk voor de lichamelijke ontwikkeling. Alcohol verstoort onder andere de hormoonhuishouding, die te maken heeft met spier- en botgroei en seksuele ontwikkeling. Bovendien zijn organen tijdens de groei extra vatbaar voor de schadelijke invloed van alcohol. Zo verstoort alcohol een goede hersenontwikkeling van jongeren (*Naaborgh, 2008*).

Uit recent onderzoek blijkt dat de hersenen ook in de puberteit nog volop in ontwikkeling zijn. Dat maakt het des te schadelijker dat jongeren al vroeg in de puberteit beginnen met drinken. Alcohol heeft vooral invloed op het gebied in de hersenen voor concentratie, geheugen, zelfbeheersing en planning. Deze menselijke vaardigheden zijn hard nodig in de maatschappij, bijvoorbeeld op school en op het werk. Alcoholgebruik verstoort de hersenontwikkeling en onderzoek hiernaar toont hersenschade aan. Onderstaande hersenscan laat bijvoorbeeld de hersenactiviteit zien (roze) van twee 15-jarige jongens terwijl zij een geheugentest doen, beide nuchter. Bij de drinker is beduidend minder hersenactiviteit te zien dan bij de jongen die niet drinkt.

Hersenactiviteit tijdens een geheugentaak

15-jarige jongen
'drinkt niet'

15-jarige jongen
'drinkt veel, vaak en jong begonnen'

Dr. Susan Tapert, University of California, San Diego

Geschat wordt dat de gevolgen van alcoholgebruik de maatschappij jaarlijks 2,58 miljard euro kost. Omgerekend is dit 137 miljoen euro voor de regio Gelre-IJssel (gebaseerd op 850.00 inwoners). Deze kosten bestaan voor deze regio uit:

- kosten hulpverlening aan probleemdrinkers (verslavingszorg): 4 miljoen euro
- kosten algemene gezondheidszorg (ziekenhuisopname en huisartsenhulp): 7 miljoen euro
- kosten voor werk (verzuim, ziekte, werkloosheid, uitkeringen): 82 miljoen euro
- kosten van misdrijven en overtredingen (vernielingen, verkeersongevallen en justitiële kosten): 46 miljoen euro.

ALCOHOLGEBRUIK ONDER JONGEREN

Uit E-MOVO 2007 komt het volgende naar voren:

Twee op de drie jongeren uit de tweede en vierde klas heeft wel eens alcohol gedronken. Ruim de helft van de jongeren heeft in de afgelopen vier weken alcohol gedronken en is daarom volgens landelijke begrippen een actuele of regelmatige drinker. Het percentage drinkers is groter bij vierdeklassers (74%) dan bij tweedeklassers (29%), groter bij vmbo-ers (57%) dan bij havo/vwo-ers (46%) en groter bij jongens (55%) dan bij meisjes (48%).

Het merendeel van de jongeren die alcohol drinken, drinkt veel. Ruim tweederde van de drinkers (of 35% van alle jongeren) is een binge-drinker: zij hebben in de laatste vier weken vijf of meer alcoholhoudende drankjes bij minimaal één gelegenheid gedronken. Van alle tweedeklassers is 17% een binge-drinker; van de vierdeklassers is 54% een binge-drinker.

Jongeren geven aan alcohol te drinken omdat zij dit gezellig vinden en omdat het lekker smaakt; sommigen vinden het ook ontspannend.

E-MOVO levert gegevens over alcoholgebruik jongeren

GGD Gelre-IJssel monitort het alcoholgebruik onder jongeren via E-MOVO. E-MOVO staat voor Elektronische MOnitor en VOorlichting. Het is een onderzoek naar gezondheid, welzijn en leefstijl onder leerlingen in klas 2 en 4 van het voortgezet onderwijs, waarin ook het alcoholgebruik aan bod komt. De gegevens worden verzameld met een digitale vragenlijst die op school wordt afgenomen. Na het invullen van de vragenlijst ontvangen de leerlingen ieder een digitaal gezondheidsadvies. De GGD voert E-MOVO vanaf 2003 eens in de vier jaar uit en ondersteunt hiermee gemeenten en scholen bij hun gezondheidsbeleid. In 2007 hebben in de regio Gelre-IJssel 47 van de 54 scholen (87%) deelgenomen. Ruim 14.500 leerlingen van de 21 gemeenten deden mee.

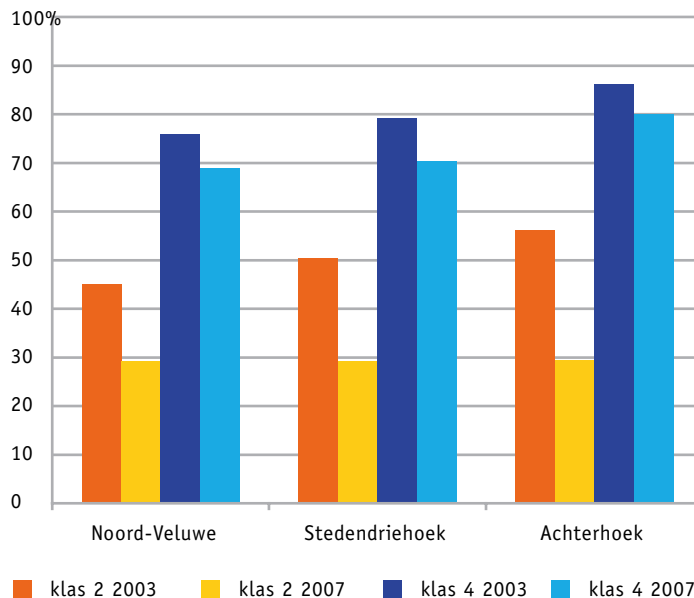
TREND IN ALCOHOLGEBRUIK

Na een jarenlange toename van het alcoholgebruik onder jongeren in Nederland, trad in 2007 een kentering op. Deze daling wordt toegeschreven aan de grote media-aandacht voor het gebruik van alcohol door jongeren en de preventieve activiteiten van de laatste jaren (www.trimbos.nl).

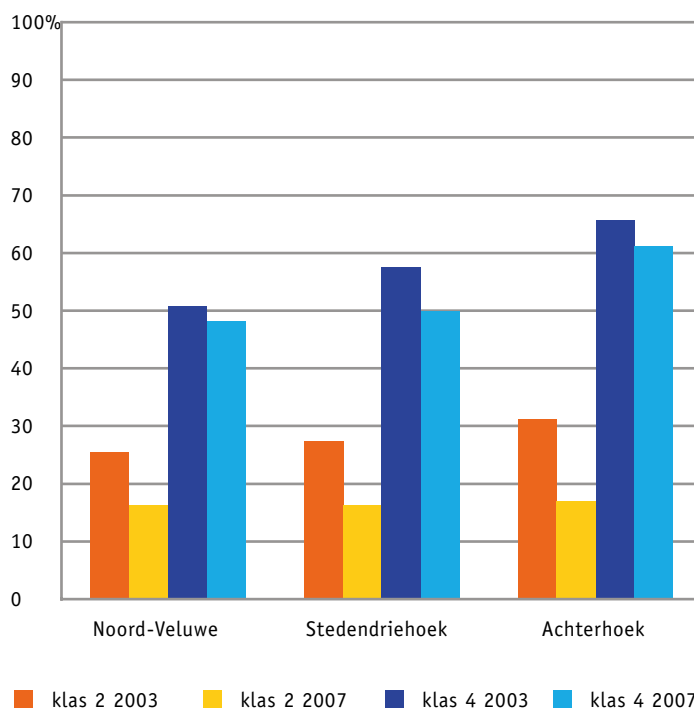
In de regio Gelre-IJssel is deze daling ook gemeten. Het aantal jongeren dat alcohol drinkt, daalde tussen 2003 en 2007 met 15% en het aandeel binge-drinkers daalde met 8%. In de figuren 1 en 2 is af te lezen dat de daling bij tweedeklassers aanzienlijk groter is dan bij vierdeklassers. Blijkbaar is het gelukt om deze tweedeklassers hun alcoholgebruik te laten uitstellen.

De figuren laten ook zien dat het alcoholgebruik onder tweedeklassers in de regio Achterhoek sterker is afgenomen dan in andere regio's. Dit is toe te schrijven aan het alcoholmatigingsproject dat in 2005 is gestart in de regio Achterhoek (*Hoeven, 2007*).

Hoewel het alcoholgebruik onder jongeren is gedaald, ligt het gebruik nog heel ver af van de richtlijnen voor alcoholgebruik. Activiteiten om het alcoholgebruik terug te dringen, blijven dan ook hard nodig.

Figuur 1 Percentage jongeren dat in de afgelopen vier weken alcohol heeft gedronken, naar regio, klas en jaar

Figuur 2 Percentage binge-drinkers, naar regio, klas en jaar

RICHTLIJN ALCOHOLGEBRUIK JONGEREN

Omdat alcohol op jonge leeftijd de hersenontwikkeling verstoort, is de landelijke richtlijn dat jongeren het alcoholgebruik zo lang mogelijk moeten uitstellen, in ieder geval tot het 16e jaar. Indien daarna wordt gedronken, dan met mate. Ouders kunnen hieraan bijdragen door van jongs af aan duidelijke regels te stellen, zelf een goed voorbeeld te geven

en over alcohol met hun kind te praten, ook als het kind al drinkt (www.alcoholinfo.nl).

ALCOHOLMATIGINGSPROJECTEN JEUGD

De zes gemeenten van de regio Noord-Veluwe startten in 2009 een alcoholmatigingsproject, bestaande uit een basis- en een pluspakket. Het streven is dat de acht activiteiten die het basispakket vormen in de gehele regio Noord-Veluwe worden uitgevoerd. Uit het pluspakket van 28 activiteiten maakt iedere gemeente een keuze.

In de regio's Stedendriehoek en Achterhoek lopen onder projectleiderschap van GGD Gelre-IJssel twee regionale samenwerkingsprojecten om het vele en frequente alcoholgebruik op jonge leeftijd tegen te gaan. De samenwerkende organisaties zijn gemeenten, politie, instellingen voor verslavingszorg (Tactus in de Stedendriehoek en IrisZorg in de Achterhoek), Halt, Openbaar Ministerie en GGD Gelre-IJssel. In de Stedendriehoek startte de uitvoering in 2008, in de Achterhoek in 2005.

Uitgangspunt bij de ontwikkeling van deze twee projecten was de vraag waar jongeren komen en alcohol een rol speelt. Het antwoord is: vooral thuis; daarnaast op straat, op school, bij sportverenigingen, bij het jeugd- en jongerenwerk en in uitgaansgelegenheden. Voor deze settings is gekeken hoe voorlichting, wet- en regelgeving en handhaving kunnen worden ingezet. Deze mix van maatregelen wordt ingezet, omdat onderzoek heeft aangetoond dat met de combinatie van maatregelen meer bereikt kan worden dan met voorlichting alleen (*Izeboud, 2007; van Vemde & Izeboud, 2007*).

Binnen elke setting vinden zo, in alle gemeenten, meerdere activiteiten plaats. Via deze brede aanpak willen de projecten ervoor zorgen dat een jongere steeds dezelfde alcoholboodschap te horen krijgt, of hij nu te maken heeft met zijn ouders, voetbalcoach of leerkracht.

Hieronder worden enkele activiteiten nader beschreven.

ACTIVITEITEN GERICHT OP OUDERS

Persoonlijke voorlichting tijdens het Preventief GezondheidsOnderzoek

Vrijwel alle ouders vergezellen hun kind uit groep 7 van het basisonderwijs, tijdens het PGO (Preventief GezondheidsOnderzoek) van de GGD. De jeugdverpleegkundige geeft tijdens het PGO kinderen en hun ouders advies over alcohol. Centraal staat de informatie dat alcohol de jonge hersenen beschadigt. Hierbij gebruikt de jeugdverpleegkundige de

bovenstaande foto met de twee hersenscans. Naast een folder over de invloed van alcohol op de hersenen, krijgen de ouders een landelijke folder met informatie over alcohol in de opvoeding mee. Tijdens het PGO in de tweede klas van het voortgezet onderwijs komt het alcoholadvies nogmaals aan de orde (*Izeboud & van der Burgt, 2008*).

Huis-aan-huis bladen

De GGD levert de gemeenten voor hun gemeentepagina regelmatig artikelen over alcohol aan die aansluiten bij bijvoorbeeld carnaval, oud en nieuw of de zomervakantie. Dit zijn momenten waarop ouders met hun kinderen afspraken over alcohol kunnen maken. Uit onderzoek blijkt dat de gemeentepagina in huis-aan-huis bladen goed wordt gelezen (*de Vlaming, 2007*).

Homeparty of kroegentocht

Voor de homeparty over alcohol nodigt een gastvrouw of gastheer bekenden uit die ook tienerkinderen hebben. IrisZorg of Tactus geven op deze avond informatie over alcoholgebruik en de risico's en de ouders krijgen volop gelegenheid om vragen te stellen en ervaringen te delen. Een kroegentocht is een andere manier voor ouders om informatie en advies te krijgen. In een uitgaansgelegenheid horen zij de regels van de kroeg, de effecten van alcohol en de invloed van opvoeding op alcoholgebruik. Een theatergroep beeldt vervolgens opvoedingsdilemma's uit, en speelt de oplossingen die de ouders hierover geven.

Interesse in homeparty of kroegentocht?

Tanna Luiten, IrisZorg, 026 – 845 13 00;

Jacobine Hielkema, Tactus, 0570 – 66 72 00

ACTIVITEITEN GERICHT OP BASIS-SCHOLEN

Lessen over alcohol en groepsdruk

Aandacht voor alcoholvoorlichting aan basisschoolleerlingen is belangrijk omdat veel jongeren op jonge leeftijd starten met alcohol drinken. De voorlichting moet dit moment voor zijn. Ook zijn ze op die leeftijd nog ontvankelijk voor de boodschap. Aan bod komt: wat is alcohol, wat doet het met je en zou je wel of niet gaan drinken?

In de Stedendriehoek kunnen scholen kiezen voor 'Op Tijd Voorbereid', een digitaal lesprogramma. Leerlingen beantwoorden vragen over alcohol en hun eventuele eigen gebruik. De leerkracht beschikt na de les over de antwoorden van alle leerlingen samen. Hiermee kan hij inspelen op de kennis en ervaringen van de leerlingen. Met het lespakket 'Alcohol, een ander verhaal' geven Achterhoekse leerlingen een verhaal rond alcohol zelf vorm, bijvoorbeeld als zij

een voorlichtingsbureau starten. Zij zoeken en bespreken informatie en vormen zo hun mening.

Veel scholen in de Stedendriehoek en Achterhoek werken inmiddels naar volle tevredenheid met het lesmateriaal en dragen zo bij aan het doel alcoholgebruik op jonge leeftijd te voorkomen.

Interesse om lessen op uw school uit te voeren?

Tanna Luiten, IrisZorg, 026 – 845 13 00;

Jacobine Hielkema, Tactus, 0570 – 66 72 00

ACTIVITEITEN GERICHT OP ALCOHOL(GEBRUIK) OP STRAAT

Leeropdracht Boete of Kanskaart voor jongeren en hun ouders

Jonge pubers die een overtreding begaan waarbij alcohol in het spel is, kregen tot voor kort een geldboete, die vervolgens meestal door hun ouders werd betaald.

De Leeropdracht Boete of Kanskaart zorgt ervoor dat de politie deze jongeren nu doorverwijst naar Halt. Bij Halt krijgen zij, samen met hun ouders, een gesprek.

Vervolgens dienen jongeren een cursus over alcohol bij IrisZorg of Tactus te volgen. Zo leren zij voor zichzelf verantwoorde keuzes te maken rondom alcohol. Bij voltooiing van de cursus krijgen zij geen boete en daarmee geen strafblad. Hun ouders krijgen tijdens een bijeenkomst tips voor de opvoeding.

Gemeentelijke regelgeving

Gemeenten kunnen via gemeentelijke regelgeving en beleid alcoholmatiging onder jongeren bevorderen.

In de Achterhoek buigt de al bestaande regionale APV-werkgroep zich hierover, in de Stedendriehoek is een APV-werkgroep opgericht. Het beleid omtrent vergunningen voor drankschenken tijdens evenementen wordt bijvoorbeeld tegen het licht gehouden. Welke evenementen wel, welke niet en vanaf welk tijdstip, zijn vragen die daarbij aan bod komen.

ACTIVITEITEN GERICHT OP DE HORECA

Peervoorlichting

Het idee van voorlichting door jongeren aan jongeren in de uitgaansgelegenheden (peervoorlichting) ontmoet binnen en buiten de horeca soms scepsis. Mensen vragen zich af of jongeren hiervoor open staan. In de praktijk blijkt dit een succesvolle én leuke manier om alcoholmatiging bij jongeren op de agenda te krijgen en hen aan te zetten tot nadenken.

Interesse in peervoorlichting in uw uitgaansgelegenheid?

Jojanneke Diemers, IrisZorg, 026 – 845 13 00;

Jacobine Hielkema, Tactus, 0570 – 66 72 00

Samenwerking met de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA)

Gemeenten uit de regio Gelre-IJssel hebben suggesties gedaan voor plekken waar controle op de handhaving van de leeftijdsgrens bij de verkoop van alcohol gewenst zou zijn. Bijvoorbeeld vanwege signalen of omdat er eerder nog geen controle plaatsvond. Genoemd zijn o.a. discotheken, dorpsfeesten, cafés, sportverenigingen en supermarkten. Tijdens de controle werken VWA en politie samen. Het doel van de samenwerking is om de leeftijds-handhaving – geen alcohol onder de 16, geen sterke drank onder de 18 jaar - te verbeteren en te intensiveren.

GEMEENTEN AAN DE BASIS VAN ALCOHOLMATIGING

Gemeenten hebben via de Wet Publieke Gezondheid de verantwoordelijkheid voor de openbare gezondheidszorg. Het ministerie van VWS heeft daarbinnen vijf speerpunten voor preventie aangewezen, overmatig alcoholgebruik is daar één van. De gemeenten in het werkgebied van GGD Gelre-IJssel nemen hun regierol zeer serieus via de alcoholmatigingsprojecten voor de jeugd. Veel wethouders en ambtenaren dragen de alcoholboodschap uit, nu eens door een interview op de lokale radio en dan weer door mee te doen aan een flyeractie op hun eigen weekmarkt. Binnen een gemeente werken collega's van verschillende beleids-terreinen samen om integraal beleid vorm te geven.

SAMENWERKINGSPARTNERS VANAF HET BEGIN

Naast voorlichting zijn regelgeving en handhaving twee belangrijke peilers van de projecten in de regio Gelre-IJssel. De uitvoering hiervan is mogelijk door de inzet van samenwerkingspartners als politie, Halt en het Openbaar Ministerie. Deze instellingen toonden zich vanaf het begin medeverantwoordelijk. Zij hebben bijgedragen aan vernieuwende acties, waarvan 'Boete of Kanskaart' landelijke bekendheid heeft gekregen.

Bronnen

- Hoeven, H., Gezondheid en leefstijl van jongeren in de regio Gelre-IJssel. Resultaten van E-MOVO 2007, GGD Gelre-IJssel, 2008.
- Izeboud C. & Burgt, E. van der, GVO-advies alcohol PGO groep 7, GGD Gelre-IJssel, 2008.
- Izeboud, C. & leden van de regionale projectgroep, Projectplan Alcoholmatiging Jeugd in de Achterhoek 2008 – 2010, GGD Gelre-IJssel, 2007
- Kiezen voor gezond leven op de Noord-Veluwe, tweede nota gezondheidsbeleid 2008-2012. Activiteitenplan programma verantwoord alcoholgebruik, Gemeenten Elburg, Ermelo, Harderwijk, Nunspeet, Oldebroek en Putten, 2009.
- Naaborgh, L., Voorkom alcohol schade bij uw opgroeiende kind, Trimbos-instituut, 2008.
- Trimbos-instituut, <http://www.trimbos.nl/default23398.html>
 - Sterke daling alcoholgebruik bij 12 – 14 jarigen, 2008.
- Vemde, M. van & Izeboud, C., Projectplan Alcoholmatiging onder jongeren in de Stedendriehoek, GGD Gelre-IJssel, 2007.
- Vlaming, R. de, Alcoholmatiging Jeugd in de Achterhoek. Tussenrapportage 4, GGD Gelre-IJssel, 2007.

De projecten in de Achterhoek, Stedendriehoek en Noord-Veluwe zijn mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de Provincie Gelderland. Ook de gemeenten leveren een extra bijdrage, bovenop hun reguliere activiteiten op het gebied van alcoholmatiging.

Tekst, tabellen en figuren

Cobi Izeboud (functionaris Gezondheidsbevordering),
Henriëtte Hoeven (epidemioloog),
Carolien de Rover (beleidsadviseur)

Met dank aan

Winand Hesselink (gemeente Deventer), Tamara Renee (gemeente Harderwijk), Mariko van Vemde (gemeente Voorst) en alle overige meelezers.

Ontwerp

Witte Rook grafisch ontwerpers
Arnhem/Deventer/www.witterook.nl

Alcoholgebruik bij jongeren is een onderdeel van de Gezondheidsatlas van de regio Gelre-IJssel, een uitgave van: GGD Gelre-IJssel, Kennis- en expertisecentrum Postbus 51 7300 AB Apeldoorn (088) 443 30 00 E-mail : kenniscentrum@ggdgelre-ijssel.nl

De Gezondheidsatlas is te downloaden via www.ggdgelre-ijssel.nl/ info voor /gemeenten.

Overname van gegevens is toegestaan, mits voorzien van bronvermelding.

Jaar van uitgave: 2009